

СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Микола СТАДНИК, доктор філософських наук, професор

Одним із перспективних шляхів оновлення вищої освіти є створення навчально-науково-виробничих комплексів з інноваційною складовою. Об'єднання різних установ навколо ЗВО III – IV рівнів акредитації в Україні сприяє створенню університетських регіональних округів. Це дасть можливість сформувати потужні регіональні та дослідницькі університетські центри, в яких буде зосереджено високий методичний, науково-педагогічний і виховний потенціал, а також вирішити проблеми якісного кадрового забезпечення навчального процесу, провести якісний моніторинг вищої освіти в державі та забезпечити належну якість організації навчального процесу, наукової діяльності та якості вищої освіти тощо.

Грунтовне забезпечення гуманітарної складової навчального процесу в історичних реаліях минулого формувало благодатні можливості для реалізації творчого потенціалу талановитої молоді. У цьому відношенні в минулому сторіччі особливі умови створювали країни Центральної і Західної Європи, США, Японія, СРСР, Австралія, Китай. Так, дивовижно динамічний розвиток німецької та англо-американської промисловості між першою і другою світовими війнами пояснюється масовим розвитком технічних училищ, невгамовним попитом на винаходи і їх високою престижністю. Дух благоговіння перед наукою був присутній і на теренах колишнього Радянського Союзу. Великий американський фізик, «батько» ядерної бомби Е. Теллер знав, коли писав у 60-і роки, що через десять років кращих вчених світу доведеться шукати в Росії, бо в СРСР, на його думку, освіта і наука – майже релігія. Звичайно, вчений не зміг передбачити того, що із-за втрати наукових світоглядних пріоритетів, а як наслідок – руйнівних соціальних процесів, через якихось 30 років у знаменитому ЦАГП – Центральному аеродинамічному інституті ім. Жуковського (де «будували» літаки і ракети) будуть сушити на продаж піломотеріали. Це свідчить що втрати у світоглядних (філософських) пріоритетах приводять до втрат у всіх сферах соціального буття.

Розвиток багаторівневої освіти і ступеневої підготовки кадрів збільшує можливості для отримання і

продовження освіти різними соціальними верствами населення, прискорює адаптацію студентів до нового освітнього середовища, а відповідно й соціалізацію громадянина. При інтеграції систем освіти (середньої, професійної, вищої) виникає соціально-економічний ефект, який зумовлює зростання популярності й кількості інтегрованих навчальних закладів. Необхідно пам'ятати, що висока якість навчання – це досягнення попередньої епохи, попередньої системи влади, попереднього покоління. Водночас участь системи вищої освіти України в болонських перетвореннях має бути спрямована не лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а й на збереження кращих національних традицій, про що турбуються країни Євросоюзу.

Орієнтація на Болонський процес повинна передбачати раціональну та доцільну перебудову, яка не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. При цьому еволюцію системи освіти не слід відокремлювати від інших сфер суспільства. Освіта має бути орієнтованою на формування світоглядних пріоритетів громадянина, фахову підготовку і розвиватися в гармонійному взаємозв'язку із суспільством в цілому, беручи на себе роль його провідника. Повинні створюватися умови для високої мобільності студентів і викладачів в Україні та за її межами, діяти узгодження вітчизняних наукових ступенів з європейськими, створення дієвої системи отримання освіти протягом усього життя.

Основними напрямками реформування вищої освіти є її фундаменталізація з акцентуванням на гуманітарну складову й особливо філософську; впровадження корпоративних програм (навчання у вищій школі поєднується з працею у фірмах чи компаніях); широке залучення молоді до актуальних проблем науки; вдосконалення якості вищої освіти; підвищення інтересу до проблем талановитої молоді; навчання за кордоном з метою підвищення інтересу до самопідготовки; відповідна оплата праці тощо.

Прогресивні перетворення української системи освіти можливі тільки після вирішення комплексу проблем та здійснення необхідних конкретних заходів. Насам-

перед, держава має сформувати стратегію пріоритетного науково-технологічного розвитку у вигляді національних програм на основі залучення вітчизняного виробництва, науки, освіти і бізнесу в єдиному монолітному комплексі. Необхідно усунути значні структурні невідповідності між потребами економіки й обсягами і структурою підготовки та перепідготовки фахівців через стратегічне планування розвитку пріоритетних галузей економіки і їх збалансованого кадрового забезпечення. Потрібне комплексне вдосконалення чотирьох головних ланок освіти: професійно-технічної, спеціально-технічної, вищої і післядипломної. На часі адаптація національної системи вищої освіти до потреб суспільства і ринку праці, в тому числі розширення ролі університетів, академій, інститутів як ключових інституцій суспільства, що мають присвятити себе пошуку і поширенню найновіших об'єктивних знань, надаючи суспільству інтелектуальні орієнтири, створення сучасної інформаційної інфраструктури освіти та науки з її підключенням до європейських комп'ютерних мереж та інформаційних ресурсів (як допоміжної, а не основної в освітній системі), дієве наукове і технологічне співробітництво з практикою в усіх сферах соціального буття. Важливе завдання реформування системи вищої освіти України – це її адаптація до ринку праці, що змінюється в умовах перехідної економіки; для пристосування існуючої системи освіти до потреб суспільства та ринку праці доцільно створити навчально-наукові виробничі комплекси при закладах вищої освіти, окремі складові яких уже існують при всіх національних університетах і забезпечують безперервну освіту. Такі комплекси мають здійснювати доузвіську підготовку, навчання для здобуття вищої освіти, післядипломне навчання.

Отже, стратегії освітнянського процесу щодо формування висококваліфікованих фахівців тісно пов'язані з гуманітарною складовою на всіх рівнях навчання. Їх формування у значній мірі залежить від наповнюваності навчального процесу предметами гуманітарного спрямування, що є необхідним чинником формування соціально активної особистості.

ПРО ОСВІТУ В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ПОЗИТИВ, НЕГАТИВ І КРЕАТИВ

Доктор історичних наук, професор кафедри української філології та суспільних дисциплін Ірина Скакальська завжди старалася внести креатив до проведення лекційних занять, які часто відбувалися за межами педагогічної академії. Як викладач, вона намагалася подати програмний матеріал цікаво і так, щоб він запам'ятався. Та карантин вніс у навчальний процес свої корективи: живі заняття замінили онлайн-лекції, онлайн-семінари та постійний моніторинг в мобільних додатках. Своїми роздумами з цього приводу Ірина Скакальська та її вихованці-історики діляться з головним редактором місцевого щотижневика «Діалог» Вікторією Іваницькою:

– Раптом одного дня ти прокидаєшся – і все змінилося! Події майже двох останніх місяців кардинально трансформували умови навчання не тільки в Україні. Оголошена пандемія змушує здобувати нові знання, з'явився новий освітнянський софт та онлайн-комунікації. Фраза «не користуємось телефонами на парі» стала неактуальною. Телефон, ноутбук, планшет повністю задіяні в навчанні.

– Чи могли б Ви детальніше поділитися новим досвідом викладання онлайн?

– За місяць до карантину з колегою говорили про дистанційне навчання. Про те, що лекції провідних спеціалістів з певної спеціальності можна слухати онлайн. Тоді я зазначала, що це трохи складно, як технічно, так і морально, тому що студенти більше налаштовані працювати в аудиторії, а в Інтернеті можуть дивитись фільми на відповідну тематику. До переваг віднесла можливість з перших уст почути інформацію від тих, хто в темі, хто реально досліджує цю сферу сьогодні.

– Чи виникали у викладачів труднощі у пошуках нових кейсів?

– Так, звичайно, більшість викладачів перебувають у процесі вдосконалення медіаграмотності, в пошуках нових кейсів. Завдяки проєкту «Прогресивні» мені вдалося поспілкуватися з колегами з інших вишів, сприйняти нові ідеї та корисні поради, поміркувати над викликами, перейняти хороші практики освітнянського фрілансу. Для прикладу, ми домовились із колегами, що насаперед спробуємо укласти онлайн-етикет, тому що не зовсім зручно, коли тобі о другій годині ночі приходять запитання чи відповіді на завдання у Viberi. В умовах надзвичайної ситуації навчилася застосовувати методику й використовувати інструменти дистанційного навчання. Свої лекції читаю на платформі Zoom. Спершу було психологічно і технічно важко, а вже зараз опанувала себе, перебудувала методику викладання, навчилася інформаційної грамотності, освоїла нову скіл – розмовляти з екраном.

– А як саме проходять семінарські заняття?

– Семінарські заняття моделюємо у відео-чатах, месенджері або вайбері, це виконання різних типів переважно творчих завдань. Виступаючи модератором синхронного навчання, доводиться одночасно робити декілька справ.

– Чи запізняються студенти на онлайн-лекції?

– Так, буває. Доводиться робити паузу і додавати їх у групу. Оскільки є код, від нього не хочемо відмовлятися, аби небажані гості не вносили деструктиву у роботу.

– Які переваги та недоліки дистанційної освіти?

– До переваг дистанційної освіти віднесла би її гнучкість: самостійно планую свій графік, тобто, як я це називаю, можливість працювати у власному темпі. Однак тут має бути суворі дисципліна, хоч і є відволікаючі моменти й оправдання, що зроблю це завтра. У майбутньому дистанційно буде зручно працювати, перебуваючи у відраженні чи на конференції за кордоном. Щодо студента, то і він самостійно обирає режим освоєння програми, знаходячись на улюбленому ліжку чи серед квітів у саду. Так, це зручно. Проте до недоліків онлайн-навчання віднесла б наявність швидкісного інтернету і власного робочого місця не в кожного студента, а викладачеві іноді буває складно його ідентифікувати. Віддалене навчання не дозволяє бачити емоцій здобувачів вищої освіти від отриманої інформації, тобто не вистачає живого спілкування. А ще є питання щодо академічної доброчесності: викладач не може прослідкувати, чи студент самостійно пише тести або завдання. Для навчання на відстані треба мати сильну мотивацію. І ще не всі викладачі є програмістами, щоб зробити мультимедійну лекцію. Крім цього, треба враховувати проблеми з електроенергією.

– Що Ви можете сказати про перспективи онлайн-освіти?

– Дистанційне навчання – новий освітній досвід, який ми поступово опануємо. Сам перехід відбувся раптово, як переведення годинника. Прогнозую, що в майбутньому певну частину навчального навантаження викладачі таки виконуватимуть онлайн. Такі реалії сьогодення: це і мобільність, це й економія коштів. Але тут виникає питання, хто забезпечить технікою, пристроями й аксесуарами? На найближчу перспективу планую укласти посібник онлайн-курсів, які викладаю в академії. Підкреслю, що без навчання протягом життя сучасному працівникові не обійтися, потрібно постійно оновлювати свої знання, а карантин нам дозволив опанувати нові технології та ресурси.

– Чи з'явилися у період карантину якісь нові можливості?

– Так. Як для викладачів, так і для студентів. Наприклад, раніше я б не встигла в один день прочитати лекцію, побувати на вебінарі у Києві, потім у Львові, почитати книгу чи полістати документи в архіві в Рівному, подивитись цікаві експонати у Тернопільському краєзнавчому музеї, ввечері сходити у театр онлайн, а вночі почитати творчі роботи. З'явилися нові українськомовні подкасти, зокрема «Акустика тіней» і «Простими словами». Тепер кожен може самостійно будувати власну траєкторію професійного розвитку, так би мовити, неформальна освіта в дії.

Окремо про навчання онлайн розповіли студенти спеціальності «Історія» КОГПА ім. Тараса Шевченка. Третьюкурсниця Богдана Молінська ділиться: «Той, хто бажає отримати знання, може мотивуватися і дистанційно. З початку ситуації

з карантинном звичні лекції і семінари стали чимось новим і незвичним. Постійно виникали запитання: «Як це буде? Чи зможе ми охопити весь матеріал через смартфон? Чи достатньо віртуального часу для проведення лекцій та семінарів?». Як то кажуть, не спробуєш – не дізнаєшся. Ми, студенти 31-ї вже дізналися та можемо зараз вміло оперувати програмами для дистанційного навчання. Інтернет-ресурс Zoom є для нас такою собі віртуальною аудиторією: це не лише можливість отримати нові знання, а й поспілкуватися з одногрупниками та викладачами. Завдяки креативу Ірини Богданівни ми можемо сміливо сказати, що дистанційне навчання реальне. Тому проявляйте ініціативу, мотивуйте себе, навчайтеся разом з нами й усе обов'язково буде добре!».

Студент II курсу Назар Багнюк вважає, що попри карантин, дуже цікаво і корисно ось так зустрічатися та відвідувати лекції з історії України. Ще є можливість розвивати свої компетентності. Так, звичайно, платформа Zoom не замінить живого спілкування й атмосфери праці в аудиторії, але маємо, що маємо... Цю думку підхоплює і розвиває його одногрупниця Юлія Кононьчук: «Плюси дистанційного навчання: на пару можна йти з чайком і печенюкою. Мінус: ми позбавлені можливості побачитися і поспілкуватися у нормальних умовах, чого дійсно не вистачає в період карантину. А колега Юлії Ольга Ониськів оптимістично запевняє: «Навчатися дистанційно досить незвично, але круто! Це ще одна можливість спробувати щось нове, є багато ресурсів для самоосвіти. На жаль, зараз це єдиний спосіб побачити одногрупників та викладачів. Але будемо надіятися, що згодом вийдемо на навчання. Хочеться прийти в аудиторію і всіх побачити!».